

Myndigheten för press, radio och tv

Yttrande över två utkast

*En långsiktigt hållbar kommersiell radioverksamhet
Kartläggning och analys av digitalradioutvecklingen i Europa och
av marknaden för digitalradio i Sverige (Dnr 21/03668)*

Bakgrund

Public serviceraadet (PSR) är en ideell förening med uppgift är att som nätverk och opinionsbildare slå vakt om grundläggande public servicevärden och dessutom stödja arbetet med att utveckla dessa värden. PSR vill stärka den demokratiska insynen över de radio- och tv-företag som har samhällets uppdrag att bedriva public serviceverksamhet. PSR är partipolitiskt obundet utan anknytning till myndigheter, SVT, SR, kommersiella radio- och tv-företag eller andra företag och intresseorganisationer.

Med utgångspunkt i medborgarintresset har PSR länge bevakat utvecklingen av radio och tv i såväl Sverige som utomlands. Här har PSR senaste decenniet bl.a. ingående följt hur digitaliseringen påverkat utvecklingen av olika plattformar för att lyssna på radio. PSR har fokuserat på vad detta kan innebära för framtidens radio i synnerhet för offentlig finansierad verksamhet som public service.

PSR har 2012-2018 avlämnat ett flertal yttranden i public servicefrågor som berör digitalradio till kulturdepartementen i Sverige och Norge. PSR har också haft kontakter i sådana frågor med skilda myndigheter och organisationer i Sverige liksom i andra delar av världen.

PSR konstaterar att utredningsförslaget 2014 om att ersätta FM med DAB möttes av en tydlig negativ remissomgång. Flertalet myndigheter, akademier och organisationer avfärdade på goda grunder planerna. Synpunkter och fakta från expertmyndigheterna, bl.a. Post- och telestyrelsen, Forsvarsmakten och Transportstyrelsen, har idag fortsatt relevans.. Riksrevisionens granskning var också förödande.

Efter flera utredningar sedan 1990-talet har i stort sett inget avgörande skett ifråga om DAB-systemets utveckling. Det finns enligt vår mening inte längre motiv för ett samhälleligt engagemang och fortsatt utredande i frågan. Vi bedömer det som riskabelt om Sveriges Radio (SR) fortsättningsvis involveras i ett omodernt tekniskt system som kommer att sakna framtida efterfrågan på marknaden. Kostsamma felsatsningar kan på sikt bidra till ett minskat förtroendet för public service hos såväl lyssnarna/skattebetalarna som hos politikerna.

PSR förutsätter att departement och myndigheter i sina utredningar och beslut alltid sätter medborgarintresset i främsta rummet. Vi har med stort intresse tagit del av det utkast till den rapport som Myndigheten för press, radio och tv presenterat. Vi hoppas att våra synpunkter och kommentarer kan bidra till att öka värdet på den rapport myndigheten ska presentera för kulturdepartementet.

Vi har i yttrandet fokuserat på ämnet digitalradio och DAB. Vi lämnar inga synpunkter på tillståndsprocessen och författningsförslagen eftersom vi inte kan föreställa oss en framtida marksänd digitalradio baserad på DAB-systemet i Sverige.

Vi yttrar oss nedan i tre delar; Sammanfattande synpunkter, Kommentarer till Kartläggning och Kommentarer till Rapport.

Sammanfattande synpunkter

PSR ser inte att kommersiell radio är en tillräckligt viktig del av svenska radiolandskapet för att detta ska motivera offentligt finansierade förändringar av infrastrukturen för public service radio och närradion.

Vi saknar en analys för en tänkt reklamfinansierad nationell och lokal marksänd radio som tar hänsyn till lyssnarbehov och marknaden inklusive tillväxten för den internetbaserade radion och närliggande audiotjänster.

Att man begränsar omvärldsbevakningen till Europa kan vara praktiskt, men ger inte en objektiv bild av utvecklingen av digitalradio. Myndighetens redovisning fokuseras dessutom på den begränsade del av världen där just DAB-systemet till vissa delar etableras.

FM och Internet är de två huvudplattformarna för radio i hela världen. Idag har hälften av världens befolkning smartphones. Dessa fungerar som radiomottagare, men kan inte integreras i DAB-systemet, som behöver en helt egen sändar- och mottagarstruktur.

Det behövs en översyn som visar vilka länder i världen som har valt bort eller inte väljer att ersätta FM eller expandera marksänd radio med DAB+. Orsakerna bakom dessa val, i större delen av världen, måste behandlas i en analys. Dessutom måste faktorer som motiverar de mycket höga kostnaderna för DAB-systemet i såväl sändar- som mottagarledet konkret redovisas.

Myndigheten måste i sitt uppdrag belysa utvecklingen av andra plattformar än DAB. Det är en missuppfattning att detta är ett av EU standardiserat system. För att nå objektivitet i kartläggningen av marksänd digitalradio måste man också granska andra plattformar. Närmaste konkurrenter till DAB idag är det europeiska DRM och amerikanska HD Radio. Särskilt intressant är DRM som bl.a. Indien, världens nästa största nation, satsar på.

Vi saknar också en beskrivning av nästa generation marksänd digitalradio via 5G Broadcast. De tester som pågår i flera europeiska länder bör beskrivas.

Det har spridits vinklade fakta om att EU har beslutat om DAB som standard i nya bilar. Vad EU beslutat om är att det ska finnas möjligheter till mottagning av *marksänd digitalradio i personbilar*. När andra digitalsystem än DAB lanseras i Europa, som DRM och 5G Broadcast, kan också dessa användas i nya bilar.

”Digitalradiomottagare” ersätter *inte* FM-mottagare i bilar. De flesta nya bilar är idag uppkopplade d.v.s. internetanslutna. Radiofunktionen i en bil är integrerad i *en enhet med tillgång till alla tre plattformarna; Internet, FM och DAB*. Här utvecklas också s.k. hybridradio.

I utkastet beskrivs i första hand utbyggnad av DAB-nät, men redogörelse av lyssnartal i respektive land saknas i hög grad. Det torde vara av intresse att få veta att i länder med 100% utbyggd DAB-nät, som Tyskland, är fortfarande FM den helt dominerande plattformen. I Norge döljs sådana fakta av att man offentligt numera enbart redovisar något som kallas "digital lyssning" vilket innebär såväl Internet som DAB.¹

Vi saknar också en beskrivning om hur strömningstjänster, som Spotify, påverkar radiolyssningen i allmänhet liksom på FM respektive DAB i synnerhet.

PSR ser med oro på hur etablering av DAB som en tredje sändningsplattform vid sidan av FM och Internet kommer att försämra beredskapen vid krislägen. Det är av stor vikt att befolkningen i sådana situationer har närliggande och robusta lyssnarplattformar som FM-mottagare och smartphones till hands.

Det är inte heller lämpligt, särskilt vid krigssituation, om delar av befolkningen inte söker sig till SR, det centrala radioföretaget med det högsta förtroendet och det uttalade uppdraget.

I en omvärldsanalys behövs också en redovisning av DAB-systemets tekniska hållbarhet i sin helhet. Kritik mot såväl små och stora tekniska problem, som uppmärksammats av såväl lyssnare som experter, har inte besvarats av sårintressena bakom systemet. Det bör vara myndighetens uppgift att objektivt närmare redovisa systemproblemen.

PSR delar inte åsikten om att kommersiell radio är en viktig del i det svenska medielandskapet, men förespråkar inget förbud för kommersiella radioföretag att satsa de sändningssystem de tror på. Dock på villkor att offentliga resurser, inklusive SR, inte tas i anspråk.

MPRT:s omvärldsanalys, som den framgår i detta utkast, präglas delvis på kommersiella aktörers önsketänkande och gissningar. Det bör balanseras med en nyttokostnads-analys (cost-benefit) av vad som sker samhällsekonomiskt om Sverige följer Finlands exempel och permanent avvecklar allt statligt engagemang, inklusive SR och utredningar, ifråga om DAB-systemet.

Kommentarer till Kartläggning²

1. Inledning

"Kommersiell radio är en viktig del av det svenska medielandskapet".

Vi känner inte till någon forskning eller utredning som visar på att kommersiell radio bidrar till en "mångfald och yttrande- och informationsfrihet som är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle". I Sverige utgörs det kommersiella radioutbudet nästan helt av musik och reklam. Det saknas nästan helt publicistisk verksamhet som nyheter och allmän samhällsbevakning.

Mångfalden saknas i det begränsade musikutbudet som till övervägande del bygger på svensk och anglosaxisk grund. Den som lyssnar på de kommersiella nätverken kan inte ana att Sverige har en invandrad population med en helt annan kultur och språk i bagaget.

¹ I Tyskland sänds digital radio även via satellit och kabel.

² Avsnittsrubriker och inledande citat är hämtade ur texten i utkastet

Att kommersiell radio i sin nuvarande form är ”en viktig del av ett demokratiskt samhälle” är vad aktörerna själva påstår. En myndighet kan inte påstå att kommersiell radio är en viktig del av det svenska medielandskapet.

Det är riktigt att marksändning idag är den viktigaste plattformen. Men det går inte att därför dra slutsatsen att digitala marksändningar kommer att täcka allt större områden och nå allt fler lyssnare. I synnerhet i vidsträckt land som Sverige. Sändarräckvidden för DAB+ är väsentligt sämre än för FM. Det krävs således betydligt fler DAB-sändare för att täcka upp samma yta som för FM. I Norge har man tagit sig förbi sig denna problembeskrivning genom att ersätta begreppet geografisk täckning med *befolkningstäckning*.

Det är osannolikt att efterfrågan på digitala marksändningar kommer att öka när allt fler fordon kan ta emot sådana. I dag är det vanligt att nya fordon i Europa idag är uppkopplade på nätet och dessutom utrustade med såväl FM som DAB+. Man strävar också mot att dessa tre plattformar fungerar som hybridradio (*se vidare avsnitt 2*).

1.1 Uppdraget

”...utvecklingen av digitalradio i omvärlden följas eftersom det inte kunde uteslutas att frågan om en digitalisering av marksänd radio kunde komma att aktualiseras på nytt i framtiden.”

Staten avsåg således att följa utvecklingen i omvärlden. Att man i uppdraget till myndigheten begränsar omvärldsbevakningen till Europa kan vara praktiskt men ger inte en objektiv bild av utvecklingen av digitalradio. Myndighetens redovisning fokuseras dessutom på den begränsade del av världen där just DAB-systemet till vissa delar etableras.

Världens sjutton största länder befolkningsmässigt, med Kina och Indien i spetsen, utgör halva jordens befolkning. Dessa länderna har inga planer på eller kommer sannolikt aldrig att ersätta FM-radion med just DAB-systemet.

Eftersom uppdraget handlar om ”digitalradio i omvärlden”, inte specifikt DAB, torde det vara självklart att belysa motsvarande utanför Europa. Det är t.ex av stort intresse att utvecklingen av digitalradio i Indien redovisas. Här har man efter flera års utredande avfärdat DAB-systemet främst av tekniska och ekonomiska skäl. Istället satsar man nu stort på att digitalisera mellanvåg (DRM30) och FM (DRM+). Närliggande länder som Pakistan har aviserat att man går samma väg.

DRM-systemet nämns inte ens i denna omvärldsbeskrivning. DRM, ett system som utvecklats av franska, tyska och svenska tekniker, är ett modernare och enklare system än DAB, men har stoppats i Europa genom kraftfull lobbyverksamhet av WorldDAB.

Det finns också anledning att också beskriva kommande utveckling med nästa generation marksänd digitalradio via 5G Broadcast, som sedan några år testas för radio- och tv-sändningar av BBC och flera andra europeiska länder.

En objektiv redovisning måste enligt vår mening också presentera en översyn som ger vid handen vilka länder i världen som har valt bort eller inte väljer att ersätta eller komplettera FM-radion med marksänd digitalradio, i synnerhet då DAB+.

Detta blir ju särskilt viktigt enär marksänd digitalradio idag är en sällsynthet globalt sett. De två huvudplattformarna för radiolyssning är idag FM (mer än 6 *miljarder* mottagare) och Internet (2,5 *miljarder* smartphones sålda 2021). Detta att jämföra med totala antalet sålda

DAB-mottagare. Om bilradio inkluderas så har 100 *miljoner* mottagare för DAB/DAB+ sålts (ackumulerat tal sedan 1995).

Att smartphones blivit den viktigaste plattformen för radiolyssning vid sidan av FM är inte förvånande. En smartphone, i praktiken en kraftfull mikrodator, ägs av i stort sett av alla över hela världen. Internet når också de flesta via mobilt bredband på 4G och 5G liksom via fast bredband och Wifi.

Myndighetens redovisning bör innehålla en mer utförlig redovisning av denna redan idag betydelsefulla plattform för radio, i synnerhet som en fortsatt utveckling av radio via Internet inte kommer att kräva utbyggnad av särskilda sändarnät och krav på nya mottagare - till skillnad mot för DAB-systemet.

1.2 Hur uppdraget har genomförts (metod)

"Vi har haft möten bl.a. med radiobolag som är verksamma i Sverige, Trafikanalys, World DAB, schweiziska myndigheten OFCOM, finska myndigheten Traficom samt med Digital Radio Norge SL."

MPRT har gjort ett ambitiöst försök att få en heltäckande beskrivning genom kontakter med andra myndigheter och institutioner. Vi ställer oss dock mycket tveksamma till låta fakta från två lobbyorganisationer få för stort utrymme i denna rapport.

Intresseorganisationen WorldDAB har i några decennier bedrivit en långgående lobbyverksamhet med en starkt vinklad faktaspridning. Att man utelämnat eller hemlighållit tekniska brister och begränsningar, ekonomiska data, marknadsanalyser och lyssnartal har gett politiska beslutsfattare en illusion om att "digitalradio" inte går att invända emot. Man har helt felaktigt givit ett intryck av att digitalradio = DAB.

Vi har observerat hur WorldDAB har verkat i många länder i Europa och även runt om i världen. Detta inkluderar den lobbyverksamhet som WorldDAB bedrivit tillsammans med intresseorganisationen EBU i Bryssel gentemot EU-kommissionen och i Europaparlamentet. Här var även det norska bolaget Norkring³ med kontor i Bryssel involverat.

"Digital Radio Norge AS" var ett företag som upprättades för att främja och samordna projektet att helt ersätta FM med DAB-systemet i Norge. Projektet lanserades med biträde av en känd PR-konsult. Ägare var de två kommersiella bolagen och NRK. Utanför inflytande här stod radiolyssnarna liksom lokalradiosektorn. Företaget förde en ensidig och resursstark propagandakampanj gentemot såväl politiker som allmänheten. Det fanns en betydande opinion emot projektet, men kritik och klagomål bemöttes med tystnad.

Efter utfört uppdrag, d.v.s. när man lyckats få nationellt och delvis lokalt förbud mot FM-radio, omvandlades bolaget till att driva en radio-app på Internet (!) "Norsk Radio AS". Digital Radio Norge finns således inte längre.

Det rör sig således om organisationer som saknar intresse av att föra fram fakta som kan ifrågasätta hållbarheten i DAB-systemet. Vi anser det rimligt att myndigheten här tydligt beskriver vad WorldDAB och Digital Radio Norge liksom EBU är intresseorganisationer utan formella anknytningar till offentlig verksamhet.

³ Norkring (motsvarigheten till svenska Teracom) bedrev sändningsverksamhet på FM och DAB i Belgien och var ett dotterbolag till Telenor.

Vi noterar med viss förvåning att någon kontakt med *Norska Lokalradioförbundet* inte redovisas. Detta förbund organiserar såväl den kommersiella som den ideella icke-kommersiella lokalradion i Norge.

Vi ställer också frågan om myndigheten har varit i kontakt med de norska expertmyndigheter som inte fick tillfälle att yttra sig i remissomgången inför slutgiltiga beslutet i Stortinget. Till skillnad mot i Sverige stod Försvaret och Sjöfartsdirektoratet utanför processen. Inte heller har norska Riksrevisionen fått granska detta.

En texträttelse: Nätverket Public Servicerådet. Inte Public Access.

1.3. Definitioner

"den standardiserade tekniken DAB+"
"digitala sändningar"

DAB är ett av flera av ITU rekommenderade system för marksänd digitalradio bl.a. DRM och HD Radio. Antydningen om DAB som europeisk standard är bekymmersam eftersom det har spridits falsk information om att EU har beslutat om DAB som standard i nya bilar. Vad EU beslutat om är att det ska finnas möjligheter till mottagning av marksänd digitalradio i personbilar⁴. När andra digital system än DAB lanseras i Europa, som DRM+, DRM30 och 5G Broadcast, kan också dessa användas i nya bilar.

Ifråga om termen DAB så bör påpekas att ungefär en tredjedel att de brittiska hushåll som lyssnar på DAB, ännu inte har bytt till sina äldre mottagare till nya som kan ta emot DAB+.

Begreppet "digitala sändningar" eller "digital lyssning" används idag i det flesta länder för att beskriva *radio via Internet*. I en del länder inkluderas inte ens DAB-radio i begreppet (Frankrike), men i det handfull länder där DAB är väl etablerat, som Norge, bakas plattformarna Internet och DAB ihop till en. Trots att radiomottagning och lyssning sker på helt skilda sätt.

Det är rättvisande att här vända på beskrivningen och ta bort ordet "även" eftersom Internet är den helt dominerande digitala plattformen i Europa liksom i världen i övrigt.

2 Digitalradioutvecklingen i Europa

"...europeisk lagstiftning som reglerar att nya bilar som säljs i Europa ska kunna ta emot digital marksänd radio². Andelen nya bilar som är utrustade med digitalradiomottagare når mar sig 100 procent på de flesta europeiska marknader."

De inledande styckena i detta avsnitt ger ett intryck av att 1) digitalradiomottagare ersätter FM-mottagare i bilar och 2) att DAB är en av EU beslutad standard. Faktiska förhållanden bör tydliggöras. De flesta nya bilar är idag uppkopplade d.v.s. internetanslutna. Radiofunktionen i en bil är integrerad i en enhet med tillgång till alla tre plattformarna; Internet, FM och DAB. Här utvecklas också s.k. hybridradio, som innebär att den lyssnande radiokanalen kan växla automatiskt och sömlöst mellan plattformarna utan att lyssnaren i bilen märker övergången. Särskilda bilradiomottagare exklusivt ämnade för DAB torde idag vara en sällsynthet i.

⁴ Det handlar således enbart om nya personbilar, inte bussar, lastbilar och andra arbetsfordon.

Beredskapsskäl talar för att FM-plattformen sannolikt bör vara kvar länge i alla bilar, nya som gamla, även i länder som har en väsentlig andel DAB-täckning. Här bör också noteras att beredskapsskäl låg bakom Finlands beslut att FM-radio ska vara obligatorisk i bilar .

Det fanns en hel del visioner om att nya konsumentprodukter skulle utvecklas när DAB lanserades i ett par länder 1995 (t.ex. att kunna sända fax). En utveckling har emellertid ännu inte skett. Röstassistenter och smarta högtalare hör till den utveckling som helt rör sig i och kring Internet. Här bör man också nämna att play- och poddverksamhet också är en Internetbaserad verksamhet som inte är möjlig med DAB.

Vid en uppräknig av länder som inte byggt upp en infrastruktur för DAB torde det vara värdefullt att få närmare information om motivet bakom att man har avvisat tekniken, för respektive land.

Att undvika frågor som kan leda till att DAB-systemet ifrågasätts har länge varit en strategi som präglad WorldDAB:s informationsspridning. Hit hör främst att man ignorerar lyssnarens/konsumentens betydelse i sammanhanget. Lyssnartal presenteras sällan utom i med några få undantag som för Storbritannien. Men det måste ju vara värdefullt att få veta att även om Tyskland sedan några år har ett fullt utbyggt DAB-nät så lyssnar de flesta helst på FM eller via Internet.

I en del länder, som Norge, har man listigt nog slagit ihop DAB och ip-radio till "digital radiolyssning" trots att de handlar om väsensskilda plattformar. Radiolyssnarna själva bryr sig knappast om lyssningen är "analog" eller "digital".

En objektiv omvärldsbeskrivning bör redovisa det faktiska talen, inte bara ifråga om sändarutbyggnad, utan även andelen lyssnare på DAB/DAB+ för varje land. Detta då i förhållande till andra plattformar som FM och Internet liksom satellit och kabel.

Vi saknar också en redovisning av hur strömningstjänster som Spotify förändrat musiklyssningen och påverkat radio i de länder som myndigheten beskriver.

2.1 Norge - det enda landet som har släckt ned det nationella FM-nätet

"Sedan 2021 finns det 33 nationella kanaler som sänder i DAB. Fördelningen av lyssnandet mellan de tre aktörerna är relativt stabilit."

Att Norge idag har hög andel lyssning på DAB är rätt naturligt eftersom skiftet genomfördes med tvång. Radiolyssnarna, som aldrig var missnöjda med FM-radion, var aldrig tillfrågade och hade inte heller något val än att köpa nya mottagare. Än så länge är Norge det enda landet som använt en sådan hårdför metod.

Att de fyra största städerna har högre täckning i DAB-nätet än på FM-nätet torde främst bero på att staten har här förbjudit lokalradiostationer att sända reklam på FM. Förbudet var en del av de villkor som de två kommersiella nätverken ställde för att sin medverkan i projektet.

Vid skiftet från FM till DAB i praktiken minskade den geografiska räckvidden för marksänd rundradio i Norge. DAB-sändare har nämligen en betydligt sämre räckvidd än FM-sändare. Att detta inte uppmärksammas torde bero på att man numera endast talar om *befolkningstäckning*. Man når idag alla tätorter och huvudvägar, kort sagt där medborgarna bor och arbetar. Men betydligt sämre i glesbygd och i fjällen liksom till havs. I Norge ställdes aldrig sådana krav som bl.a. svenska försvarsmakten förde fram 2015 nämligen att sändar-

nätet för DAB, skulle ha "en geografisk täckning som motsvarar den täckningsbild som nuvarande FM-ljudradionät ger". Liknande krav fördes fram av Transportstyrelsen.

Det finns inget som visar på att DAB-projektet blev en framgång ifråga om ökad radiolyssning. Dessutom ökade inte mångfalden; NRK, Bauer och Viaplay äger och driver fortfarande de nationella kanalerna. Det också dessa ägares huvudkanaler som har flertalet av lyssnarna. Kanaler fanns tidigare på FM. De nya kanalerna på DAB har ytterst få lyssnare, såväl under pandemin som idag.

Det finns fortfarande för många radiolyssnare irriterande problem med DAB, som drop-outs och avsaknad av täckning utanför befolkningsområden. Ilskan mot den påtvingade FM-nedstängningen lever fortfarande kvar hos norrmännen, särskilt som det idag visar sig att resten av världen inte alls stängde FM-radion som DAB-förespråkarna en gång påstod skulle ske mycket snart.

En objektiv beskrivning av hur processen i Norge gick till i verkligheten behövs eftersom man kan förutse att aktörerna bakom projektet sannolikt inte redovisat hela sanningen för MPRT. Det bör finnas andra än DAB-aktörerna själva som kan berätta en historia som kan vara lärorik för svenska beslutsfattare.

2.3. Storbritannien - handlingsplan bidrog till snabbare gemensam utbyggnad.

Bilden av framtidens radioplattformar blir skev om man inte tar med utsikterna för ip-radio. BBC ser ip-radion som en kommande huvudplattform men där FM och DAB fortsätter spela en roll. Man räknar med att 2030 kommer en tredjedel av radiolyssandet ske på Internet, för unga personer räknar man med nära två tredjedelar enligt en prognos 2021.

2.8. Finland – DAB-sändningarna avslutades 2005

"Till skillnad mot andra europeiska länder".

Denna formulering kan få det att låta som resten av Europa satsar på DAB, medan Finland gjort bort sig. Så är de ju inte. Man var möjligen hellre en förnuftig föregångare som fått efterföljare i andra länder.

Finland inte bara "avslutade" DAB, det var ett definitivt adjö. Man avsåg sig hos ITU frekvensutrymmet för T-DAB i band VHF III för att där helt sända digital tv istället (DVB-T).

Vid en jämförelse av lönsamheten för kommersiell radio i de nordiska länderna är det noterbart att det land som helt står utanför DAB också är i topp. Finland sänder endast marksänd FM-radio.

3 Marknaden för digitalradio i Sverige

"Den svenska radiomarknaden är liten båda vad gäller antal aktörer och omsättning. Reklamintäkterna har varit förhållandevis stabila genom åren, mellan 2–2,5 procent andel av de totala medieinvesteringarna."

Den kommersiella radiomarknaden är mycket liten. De få bolagen har idag ingen avgörande betydelse för samhällsekonomin. Totalt sysselsätter bolagen omkring en tredjedel av antalet anställda vid Sveriges Radio.

Det finns inget som idag visar på att denna radiomarknad kommer att kunna växa och få en ökad betydelse som kan motivera statligt stöd i form av en utbyggnad av en tredje fristående sändningsplattform för radio.

3.1 Radiolyssnandet

”Men lyssnandet på DAB är mycket litet - 0,9 procent i dygnsräckvidd - vilket beror på att få har tillgång till en mottagare och att utbyggnaden är begränsad i landet. Webbradiolyssnandet har ökat och 2021 var dygnsräckvidden strax över 10 procent.”

Det är sant att lyssnandet på DAB är litet, men det finns en relativt större tillgång till mottagare och sändarsystemet når nästan halva befolkningen. Att man som alternativ till FM hellre väljer att lyssna via Internet, beror på en betydligt större valfrihet och mångfald samt högre ljudkvalitet än vad DAB kan erbjuda.

Avgörande är också att en smartphone finns i de flestas ägo och mobilt/fast bredband når hela befolkningen.⁵

3.2.1 Riksrevisionens granskning av övergången till digitalradio

Vi delar helt de Riksrevisionens slutsatser 2020 om att ”ett markbundet digitalradionät inte kommer att ersätta FM-nätet inom en överskådlig framtid”. Det är mycket dessutom sannolikt att om detta någonsin sker kommer helt andra modernare system än DAB bli aktuella.

3.2.3 Framtidsutsikter för digitalradio i Sverige

Det är riktigt att fler personbilar (således inte bussar och lastbilar) kan ta emot DAB-sändningar men de kan samtidigt också ta emot FM och Internetradio. (Läs mer om detta i avsnitt 2).

4 Analys och slutsatser

4.1 Digitaliseringen av marknätet ger nya möjligheter för radion

4.2 Bilar med mottagare för DAB är en viktig drivkraft

(Vi hänvisar till avsnitt 2 ang. radio i bilar).

Att ”medielandskapet generellt blir mer digitaliserat” används ofta som ett motiv till förändringar av alla de möjliga slag. Men vad betyder ”digitaliserat” då i detta sammanhang. Radiolyssnaren bryr sig knappast om det han lyssnar på är analogt eller digitalt. Sannolikt menar man här att Internet blir den dominerande plattformen för radio, tv och andra audiovisuella tjänster. (Se vidare avsnitt 1.3 Om ”digital lyssning”)

Här finns det inget som kan motivera en roll för DAB-systemet, i synnerhet som de kanaler som kommer att sändas på DAB också finns till fullo på Internet liksom delvis också på FM.

Eftersom bilarna också har FM och är uppkopplade blir det inget problem att få ett fullt stabilt och innehållsrikt radioutbud även där täckning för DAB saknas. Eftersom alla ute på

⁵ Smartphones kan inte användas för att lyssna på DAB. Försök gjordes av sydkoreanska LG på norskt initiativ för ett par år sedan. De tekniska förutsättningar var begränsade (bl.a. hög batteriförbrukning) och marknadsintresse saknades.

vågarna nu nås av FM och 4G vore det ett samhällsekonomiskt slöseri av stora mått att bygga upp särskilda sändarnät för DAB. Dessutom krävs betydligt fler DAB-sändare än för motsvarande FM för att täcka upp geografiskt.

Det behövs en mer ingående belysning av de beredskapsproblem som DAB-systemet här innebär.

4.3 Parallella sändningar, inte nedsläckning

Vi återkommer här till det förvirrade begreppet "digital lyssning". Det saknas här en förklaring till varför man skulle gå över till DAB om FM släcks ned. Det är ju Internet som erbjuder det bästa alternativet till FM vare sig man sitter i bilen⁶ eller hemmavid.

4.3.1 Utbyggnaden av näten

En stor del av DAB-utbyggnaden i Norge har skett med offentliga medel genom statliga NRK. Till detta kommer de kostnader radiolyssnarna har haft med att införskaffa nya mottagare. Nordea Bank uppskattade kostnaden till över 20 miljarder kr.

Att "FM-nätet behövde släckas ned" är inte riktigt sant. De kommersiella aktörerna på nationell nivå hade goda ekonomiska förutsättningar för parallellsändningar. Så sker i andra länder. Ursprungliga syftet för aktörerna, två internationella mediekoncerner, var uppenbarligen att få bort hela norska FM-nätet inklusive lokal radio. Med tanke på att lokalradion aldrig skulle kunna klara av en omställning till DAB skulle man sedan få full kontroll över reklamradiomarknaden och enbart ha lyssnarkonkurrens med statsfinansierade NRK. Dessa slutsatser framfördes i den offentliga debatten i Norge, särskilt inom lokalradiosfären, inför nedsläckningen av FM.

4.4 Olika strategier i de nordiska länderna

4.5 Utvecklingen är inte konsumentdriven

"Inte lika mycket nyheter som public service"

Det kan nog stämma att kommersiella kanaler förlorar lyssnare i krislägen. Men man måste vara ärlig; kommersiella kanaler sänder knappast ens nyheter. I Sverige är det i stort sett enbart Sveriges Radio som har nyheter och annan samhällsbevakning. Under ett allmänt krisläge skulle det således bli bekymmersamt om medborgaren lyssnar enbart på kommersiell radio.

I Norge har FM-nätet släckts utan föregående marknadsanalys och med tvång för radiolyssnarna (se 2.1). I Sverige har inte DAB-utvecklingen startat om på nytt eftersom vi fortfarande är i samma läge som vi var vid Riksdagens beslut 2015. Någon teknisk utveckling av DAB har inte skett och någon konsumentefterfrågan kan inte skönjas. Fortfarande är FM-nätet modernt och robust. Samtidigt når nu Internet alla via fast och mobilt bredband med en i stort sett obegränsad kapacitet för strömmad audio/radio. Det finns inga fakta som pekar på att de som här lyssnar på radio via mobilt bredband ser dess begränsade andel av månadsabonnemang som en belastning. Dessutom har abonnemang med obegränsad surf blivit allt vanligare.

⁶ I äldre bilar utan integrerad FM-DAB-ippadio är det vanligt att man kopplar upp sig via smartphone och Bluetooth/kabel till sin FM-mottagare.

I Danmark flyttar man inte över lyssnarna utan man väntar tills lyssnarna eventuellt flyttar över själva från FM till DAB. Konsumentintresset för DAB är obefintligt i övriga nordiska länder och de baltiska staterna.

Det är en avgörande observation att DAB-utvecklingen inte är konsumentdriven. Låter man lyssnarna och marknaden avgöra, istället för tvångsåtgärder som i Norge, finns det ingen möjlighet att DAB-systemet kan nå framgång i Sverige. Här kan man påminna om Post- och telestyrelsens observation om att FM och Internetradio kompletterar varandra bra i Sverige.

"...det är en långsam process att förflytta lyssnarna. Det kan jämföras med den digitala transformation som har pågått i flera år inom dagstidningsbranschen för att flytta läsarna från papperstidningar till digitala utgåvor."

Uttrycket "förflytta lyssnarna" avslöjar att det här inte handlar om att lyssnarnas behov och önskemål. Jämförelsen med transformationen "att flytta läsarna" från papperstidningar till digitala utgåvor är inte relevant ifråga när det gäller valet mellan FM och DAB. När man som tidningsläsare övergår från papper till digitalt format handlar det om ett rationellt eget val baserat på i första hand på priset, som sätts på en fri konsumentmarknad.

I en global omvärldsanalys finns det idag inget som talar för DAB-systemet som ett hållbart digitalt alternativ till analog FM-radio utan valet är och blir Internet.

Kommentarer till Rapport⁷

Sammanfattning

Nya radioapparater har ofta både analog och digital mottagning och de nyttillverkade bilarna har DAB- radiomottagare som standard.

De flesta nya bilar har alla tre plattformarna för radio (FM, DAB och Internet) som standard (Se vidare Kommentarer till Kartläggning digitalradio avsnitt 2)

2 Myndighetens uppdrag och utgångspunkter

2.2 Hur uppdraget har genomförts

2.3 Definitioner

(Se yttrandet om kartläggning digitalradio.)

3.2.7 Aktörernas kostnader

"Kostnader som kan uppstå i samband med att DAB-nätet utvecklas är till exempel kostnader för utveckling av ännu oprövade programformat som är anpassade till DAB-nätet och tekniska tilläggstjänster som till exempel bildinformation, utökad trafik- och 11väderinformation, programguider och sporttabeller. "

Det finns inget som idag talar för nya programtjänster baserade på DAB-plattformen. Dessa visioner härrör från 1990-talet och har blivit överspelade av utvecklingen på Internet. De som har tillgång till DAB har också tillgång till Internet på mobilt eller fast bredband.

⁷ Avsnittsubriker och inledande citat är hämtade ur texten i utkastet

3.4 Närradio

Community radio -Lokal radio som bedrivs i ideell och icke-kommersiell form - runt om i världen har varken behov eller ekonomiska möjligheter att sända DAB.

Det finns inget rimligt behov för en närradiostation att sända mer än en programkanal. Numera kompletteras FM-sändningen med ip-radio och podradio.

Styrkan hos bl.a. svensk närradio är att man är i kontroll över sina egen distribution. Man äger eller hyr sin FM-sändare Detta är viktigt ur för såväl demokrati som beredskapsskäl . Ska man sända på DAB blir man beroende av ett sannolikt kostsamt samarbete med marknadsdominerande aktörer som Teracom, Bauer eller SR.

Närradio sänder på DAB i de länder där också väsentligt statsstöd utgår bl.a. Schweiz, Frankrike. Det finns ett starkt motstånd inom community media att lämna FM-plattformen särskilt som Internet idag erbjuder enkla och billiga kompletteringsmöjligheter för en närradiostation.

De paneuropeiska närradioorganisationerna Community Media Forum Europe och AMARC Europe vill inte att DAB ersätter FM. Ifall en marksänd digitalisering blir aktuell förespråkar man DRM+⁸ på FM-bandet.

3.5 Radiolyssnandet

(Se yttrandet om Kartläggning digitalradio 3.1).

5.1 Vikten av marksänd radio

Så länge som många vill höra samma sak samtidigt är rundradio det mest frekvens effektiva, energisnåla och enklaste sättet att sprida innehåll på. Ett obegränsat antal personer kan lyssna samtidigt utan att det stör sändningarna. ...

En annan brist är att kapaciteten är begränsad, till skillnad mot den marksända radion. Vid en hög belastning i mobilnätet överbelastas nätverket, vilket var fallet vid attentatet på Drottninggatan 2017 ...

Det är nu hög tid att nu avliva myten om att "Internet inte räcker till" för radio.

Det är riktigt att marknät är ett effektivt sätt att sprida innehåll på. Det kräver dock att den *geografiska räckvidden är så stor som möjligt*. FM är här mer än dubbelt så effektiv än DAB. För att inte tala om mellanväg, i synnerhet digital sådan (DRM30). Beredskapskraven kommer en DAB-utbyggnad sannolikt inte kunna möta av bl.a. ekonomiska skäl. Försvarsmakten underströk 2014 att *vid upphandling av utbyggnaden av sändarnät för DAB, skall kravet på geografisk täckning motsvara den täckningsbild som dagens FM-ljudradionät ger*.

Det finns inget idag som talar för att DAB har sådana fördelar. Några begränsningar på antal personer som kan lyssna samtidigt på Internet finns inte längre med väl utbyggd mobilt och fast bredband i hela landet. 2017 fanns fortfarande 3G medan 4G var under utbyggnad. Idag handlar det om 4G och 5G.

⁸ CMFE och AMARC-Europe i gemensam skrivelse till EU- kommissionären Neelie Kroes 2012

Här måste också redovisas att för att nå alla stockholmare som befinner sig i tunnelbanan med radio måste 4G och 5G användas. Varken DAB eller FM fungerar under jord. De två plattformarna FM och Internet kompletterar varandra bra även i annan kollektivtrafik liksom på fjärrtåg. Bussar och tåg har dessutom ofta egna wifi-nät. Vad kan DAB tillföra här?

Anmärkningsvärt är att ingen klagar idag på att Internet inte räcker till för televisionen och strömmande tjänster som SVT Play och Netflix.

Radiodistribution liksom andra audiotjänster kräver betydligt mindre bandbredd i jämförelse med det som dominerar Internet nämligen videodistribution. Man bör också uppmärksamma att kapacitetshöjningen med den kommande marksända radio- och tv-plattformen 5G Broadcast.

"En utbyggnad av DAB-näten skulle, ur ett VMA-perspektiv, kunna leda till att radion bli ännu mer tillförlitlig i dess förmåga att nå ut till befolkningen. "

"De kommersiella aktörerna betonar marknätets betydelse vid höjt beredskapsläge då aktörerna står fria från regering och riksdag och därmed utgör en fri röst. "

Detta är helt feltänkt. Vid ett höjt beredskapsläge, som en krigssituation, är det av stor vikt att det finns en samlad radioorganisation med det högsta förtroendet i befolkningen. Det skulle vara till stort men för beredskapen om delar av befolkningen inte lyssnar på Sverige Radio P4 i ett krisläge. Detta talar emot att man ska bygga upp DAB som en tredje sändningsplattform vid sidan av FM och Internet.

Det är möjligen värdefullt med fristående kommersiella radiostationer liksom närradio vid en statskupp eller liknande hot mot demokratin. I så fall talar detta emot att lägga alla nationella aktörer (SR, Viaplay och delvis närradio) i ett och samma nationella sändarsystem som man idag gör med DAB. Närradion står i detta fall nästan helt fri, men den saknar, liksom kommersiell radio, redaktionella resurser att på något sätt kunna vara ett trovärdigt och tryggt alternativ till Sveriges Radio i ett beredskapsläge.

Se även yttrandet om Kartläggning digitalradio 3.1

5.2. Goda förutsättningar för kommersiell radio

6.3.5 Slutsatser

"Både Sveriges Radio och de kommersiella aktörerna betonar också det ömsesidiga beroendet; de drar lyssnare till varandras kanaler. Att Sveriges Radio också bedriver digitala sändningar i marknätet är därför av stor betydelse för de kommersiella aktörerna. Sveriges Radio påpekar vikten av ett livskraftigt public service och livskraftiga kommersiella svenska bolag. Bolaget anser dock att det saknas förutsättningar att utveckla DAB utan politiskt beslut och finansiering. Sveriges Radio menar att det är viktigt att en utbyggnad inte går ut över bolagets programbudget och ser ett behov av att gamla analyser om de ekonomiska förutsättningarna uppdateras. "

"Det finns idag en osäkerhet om en utbyggnad av DAB-nätet kommer att vara ekonomiskt lönsam. Aktörerna menar emellertid att en utbyggnad av DAB-nätet är nödvändigt för den kommersiella radiomarknadens överlevnad och betonar samtidigt vikten av att Sveriges Radio också deltar. "

Det finns inga fakta som pekar på "ett ömsesidigt beroende" mellan SR och de kommersiella aktörerna. I den expanderande Internetvärlden är inte längre lyssnarna, i synnerhet för

SR ,kanalberoende utan söker sig alltmer till *program* on-demand och podradio. Dessutom används i hög grad streamingtjänster som Spotify för musikyssningen. Det är svårt att hitta rimliga förklaringar varför SR med sitt breda uppdrag skulle vara beroende av ett kommersiellt radioutbud som mestadels består av musik och reklam.

PSR anser inte att den kommersiella radion i sin nuvarande form och position har sådan samhällsbetydelse att offentligt stöd på något sätt ska tillföras. Som vi tidigare framhållit bör SR inte användas för att kanalisera ett sådant stöd till en allmän DAB-utbyggnad. Vi ser istället att SR grundligt utreder lyssnarnas behov och önskemål. SR bör ställa frågan om FM och Internet på något sätt inte räcker till. SR bör kunna klara sig helt utan DAB, som flera andra publicserviceföretag exempelvis finska YLE.

Hittills har vi inte sett till några tydliga och hållbara motiv för en DAB-utbyggnad. Efter snart 30 år med DAB så saknas det fortfarande intresse för DAB bland radiolyssnarna. Att få dessa att exempelvis sluta lyssna på digital radio i sin smartphone och istället köpa en separat DAB-mottagare är en omöjlig tanke. Vi ser inget som kan ge ett mervärde för lyssnaren och skattebetalaren.

PUBLIC SERVICERÅDET

Gunnar Bergvall
ordförande